

Het leven van een mens, een volk, kloosterling, pelgrim, hindoe, moslim, christen of boeddhist kan worden voorgesteld als een weg. Daarover gaat deze tekst.

'DE WEG' UNIVERSEEL SYMBOOL VAN HET LEVEN VAN DE MENS

Het menselijk bestaan kan worden getypeerd als een weg die moet worden afgelegd. 'De weg' - en wat de variaties betreft kunnen we denken aan 'levensweg', 'levensreis' of 'de reis van je leven' - is wat dat betreft een universeel symbool. In alle grote culturen en godsdiensten komt het dit beeld voor. Het geeft zowel de collectieve gang der mensheid aan als de levensweg van een individu. En hoewel elk mensenleven zich afspeelt tussen twee vaste punten, geboorte en dood, gaat van levensbeschrijvingen altijd weer een enorme fascinatie uit.

ALOMVATTEND

Geen symbool is zo alomvattend als 'de weg'. Daarom wordt de rijkdom van het symbool hier slechts aangetipt. Er kan worden gedacht aan: het op weg zijn, het in beweging zijn, de intense ervaring hiervan enz. Wie 'op weg' is toont zich geestelijk mobiel, kan gemakkelijk een ander standpunt innemen. Er zijn talloze ontmoetingen op je levensweg, met allerhande mensen, de ouders op de eerste plaats, gevolgd door significante derden. Je kunt mensen ontmoeten waardoor je leven een onverwachte of radicale wending neemt.

Wegen kunnen begaanbaar én onbegaanbaar zijn. Er zijn wegen die tot niets leiden, er zijn wegen die je dichterbij je einddoel brengen.

Er moeten vaak hindernissen worden genomen, beproevingen worden doorstaan. In de 'hitte van de dag' komt het op volhouden aan. Er zijn teleurstellingen en soms zit je 'in de put'. Je zou het bijltje er dan bij neer willen gooien. Denkend aan de bijbel zou dat ook een woestijnervaring kunnen worden genoemd. Goddank zijn er bruggen - in de godsdienstige symboliek ook ladders, trappen en bergen - om diverse werelden met elkaar te verbinden, soms over afgronden van gevaar. De 'overkant' kan een verademing zijn.

Op pleisterplaatsen kun je afstand nemen, kun je even bijkomen. Op die momenten zou je de 'hitte van de dag' even willen vergeten, de rollen om willen keren, eventjes lekker uit je bol willen gaan, carnaval willen vieren (zie artikel C12 'Zin en onzin').

Wegen zijn nooit vlak: ze stijgen en dalen. Na het dal, het 'in de put zitten' is er weer een weg omhoog: het leven van een mens vertoont ook hoogtepunten, gesymboliseerd in het beklimmen van een berg. Je bent dan dichterbij je levensdoel of, zoals gelovige mensen tegelijkertijd kunnen ervaren, dichterbij God. Je voelt je gesterkt, je ziet het weer zitten. Je voelt tot in je vezels de belofte dat het goed komt, dat er toekomst is. Je staat op en gaat welgemeend verder (zie artikel C14 'Verrijzenis').

Mensen kunnen hun levensweg op zeer verschillende manieren duiden: zie je levenweg als een uitgestippelde weg, vastgelegd in je genen of in de evolutie? Als een rechte weg met weinig verrassingen? Of als een weg die kronkelt en voorbij iedere bocht een nieuw gezichtspunt oplevert? Zie je je levensweg als een weg die gewoon gegaan moet worden of als een uitdaging tot ontdekkingen en boeiende ontmoetingen?

Een boeiende toespitsing van 'onderweg zijn' vindt plaats in verhalen waarin mensen nadrukkelijk iets zoeken: Atlantis, Elysum, de graal, de schat, het goud, Amerika, de steen der wijzen. Ontdekkingstochten spreken tot de verbeelding. Het kind in de boevenbouw van de basisschool smult daar. Ook pelgrimstochten hebben spannende verhalen vol avonturen opgeleverd. Daarover straks meer.

SPROOKJES

Het beeld van 'de weg' of 'het op weg gaan' bepaalt de grondstructuur van veel sprookjes. De hoofdpersoon, de held van het verhaal, moet een moeilijke opdracht uitvoeren. Die opdracht verbeeldt zijn levensdoel. Vaak is hij of zij niet de enige: er zijn broers, zusters of anderen die eerder voor die opdracht in aanmerking komen. Niet zelden kiezen zij de gemakkelijkste weg, laten zich verleiden en haken, soms zónder het in de gaten te hebben, af. De held echter - de derde, laatste en vaak ook jongste personage die het proberen mag - gaat met een andere instelling op weg. Ook hij wordt beproefd en verleid, ook hij maakt soms domme, fatale fouten. Maar behalve verleiders ontmoet hij op zijn levensweg ook helpers. Soms heeft hij geluk. Maar vooral door zijn oprechte bedoelingen en doorzettingsvermogen bereikt de held het gestelde doel. Daarna keert hij naar huis terug en leeft nog lang en gelukkig. Voor jonge - en oudere? - kinderen moeten sprookjes niet alleen goed aflopen, maar zouden ze ook bovenstaande kwaliteiten in zich moeten hebben, zodat het kind leert aanvoelen, dat het leven een weg is die elk mens moet gaan en die met een bepaalde 'uitrusting' de moeite van het gaan méér dan waard is.

Bovenstaande aspecten van de levensreis van elke mens worden uitstekend gesymboliseerd in het sprookje 'De gouden vogel' van de gebroeders Grimm. Dit verhaal is zo rijk aan betekenissen, dat het op talloze manieren uitgelegd kan worden. De Duitse maatschappijkritische theologe Dorothee Sölle benadrukt in haar boekje 'De heenreis' aan de hand van dit sprookje, dat elk mensenleven zich door een heen- en een terugreis kan kenmerken. De heenreis staat dan voor de 'reis naar binnen': zij geeft daarmee de noodzaak van inkeer, bezinning en mystiek aan. Even noodzakelijk is de terugreis: de mens die door bezinning, rust en meditatie gesterkt is, moet terug naar de grote-mensenwereld om zijn taken en verantwoordelijkheden weer op zich te nemen. Mystiek en politiek zouden aldus vruchtbaarder op elkaar kunnen inwerken.

GODSDIENSTEN EN 'DE WEG'

Zoals reeds gezegd kennen alle grote culturen en godsdiensten de symboliek van 'de weg'. Meestal wordt deze langs twee lijnen ingevuld.

In de eerste plaats blijken profeten en voorgangers er vaak zélf de belichaming van te zijn. Zij zijn mobiele mensen, vaak onbehuisd, steeds onderweg. Als Boeddha op een indringende manier met lijden en verdriet in aanraking komt, verlaat hij voorgoed het beschermde leven van het ouderlijk paleis. Abraham en Mozes zijn bijna hun hele leven onderweg. De laatstgenoemde zal het geluk van het wonen in het Beloofde Land niet smaken. Ook Jezus is voortdurend onderweg: de synoptici - Matteüs, Marcus en Lucas - laten hem rondtrekken in Galilea en vervolgens naar Jeruzalem gaan. Daar vindt het dramatische hoogtepunt van zijn leven plaats. Bij Johannes blijkt Jezus het meest onderweg: hij reist diverse keren op en neer tussen Galilea en Jeruzalem. Van de grootste profeet in de islam, Mohammed, is bekend, dat hij een groot deel van zijn leven handelsreiziger is geweest. Op zijn reizen heeft hij veel van het jodendom en christendom opgestoken.

In de tweede plaats bevatten de heilige boeken van de grote godsdiensten talloze verhalen over 'onderweg zijn'. Het levensverhaal van Abraham moge als model dienen. Het zijn verhalen waarin grote thema's als 'belofte' en 'toekomst' verbeeld worden. Aan talloze gelovigen geven zulke verhalen steun: ze dagen uit tot het verlaten van zekerheden, het durven aangaan van een onzekere maar spannende toekomst. Tegelijkertijd geven die verhalen bemoediging: houd vol! Het zal goed komen!

GODS VOLK ONDERWEG

De belangrijkste gebeurtenis in de geschiedenis van het Joodse volk is de uittocht uit de slavernij van Egypte, de moeizame doortocht door de Sinaïwoestijn en de intocht in het Beloofde Land. Geen volk dat zó onderweg geweest is als het Joodse. Jahweh is een 'weggod', een God die meereist. De tocht door de woestijn valt zwaar. Het volk wordt geplaagd door honger en dorst. Bovendien duurt het te lang.

Er wordt getwijfeld aan het einddoel: de intocht en vestiging in Kanaän. En kun je wel op Jahweh rekenen? Het volk twijfelt en creëert z'n eigen houvast, het gouden kalf. Deze 'god' is dichtbij, is tastbaar. Maar het Joodse volk moet leren, dat God méétrekt, ook al is dat niet altijd zichtbaar. Als de nood aan voedsel het hoogst is, zijn er kwartels en is er manna. Als er tekort aan water dreigt, worden bronnen uit de rotsen aangeboord. Zo geeft Jahweh zijn volk leeftocht mee voor onderweg.

Daar hoort ook en vooral 'geestelijk voedsel' bij: de Tien Woorden. Met deze 'afspraken' wordt samenleven pas goed mogelijk. Wat met de Tien Woorden begint, zal uitgroeien tot halacha, hetgeen letterlijk 'levenswandel' betekent. In feite bestaat de halacha uit wetten en voorschriften die als ondersteuning bedoeld zijn voor de levensweg die de Joden als collectief en individu af te leggen hebben.

Gods volk onderweg, zó werd en wordt het Joodse volk bij voorkeur aangeduid. Geen volk dat zoveel 'gereisd' heeft als het Joodse. Na de uittocht uit Egypte trekt het noodgedwongen veertig jaar door de woestijn. Rustig wonen in het land is er niet bij: er vinden deportaties plaats, met name de Babylonische Ballingschap spreekt tot de verbeelding.

In 70 na Christus eindigt de Joodse Oorlog. Jeruzalem met zijn mooie tempel is verwoest. De Joden verlaten hun land voorgoed en raken verspreid over de gehele wereld. In de 2000 jaar die volgen zullen ze onophoudelijk worden vervolgd, geïsoleerd en gedood. Steeds weer moeten ze bepaalde regio's en landen om veiligheidsredenen ontvluchten. Het dramatische dieptepunt is Auschwitz. De stichting van de staat Israël in 1948 betekent voor veel Joden na eeuwen van ballingschap een 'veilig thuis'. Kan de 'wandelande Jood' zich nu voorgoed vestigen?

'DE LEVENSWEG' IN HET CHRISTELIJK GELOOF

Het symbool 'levensweg' werd en wordt door christenen vaak individueeler opgevat dan door Joden. Dat neemt niet weg, dat de eerste christenen collectief als 'mensen van de weg' werden aangeduid. Vermoedelijk stond het leven van Jezus daarbij model: men ging zijn weg. Johannes laat Jezus in 14,6 zeggen: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven.' Hierin brengt hij tot uitdrukking, dat hij Jezus als dé weg ziet, de weg die naar God leidt. Een beeld dat goed past bij een man die daadwerkelijk steeds onderweg was, die 'geen steen had om z'n hoofd op te leggen'

De levensweg van Jezus is zo'n dertig jaar 'verborgen' geweest: pas dán treedt hij nadrukkelijk in het openbaar op. Volgens Matteüs 4,1-11 begint Jezus' openbare levensweg in de woestijn. Daar wordt hij op de proef gesteld: de duivel probeert hem tot drie keer toe van zijn eigenlijke levenstaak af te brengen. Hij verleidt hem met grootheidswaan en macht. In feite zal bij Jezus sprake zijn geweest van een monologue intérieur: hij zal in zichzelf zorgvuldig de pijnlijke en vreugdevolle kanten van zijn komend optreden tegen elkaar hebben afgewogen. Het optreden van de duivel kan als symbolisering worden beschouwd van talloze verleidingen van buitenaf, zoals het vermoeden bij Jezus dat weldra vele mensen hem op handen zouden gaan dragen, hem als een soort koning zouden gaan bejegenen.

Spoedig zal blijken, dat de levensweg waar Jezus voor kiest er een is van vallen en opstaan, pijn en vreugde, vriendschap en vijandschap, in het toenevend besef van een onontkoombare gewelddadige dood. Zij die 'mensen van de weg' werden genoemd, wisten wat hen te wachten kon staan.

Het christendom is van huis uit een actieve, missionerende godsdienst. In de evangeliën lezen we diverse malen, dat Jezus zijn leerlingen erop uitstuurt om het Koninkrijk van God te verkondigen. Vanaf het begin hebben christenen deze zendingsopdracht serieus genomen. Spoedig breidde het christelijk geloof zich uit in het gebied rond de Middellandse Zee. In de eeuwen daarna werd het grootste deel van Europa gekerstend. Ierse monniken hebben daarbij

een grote rol gespeeld. Zij leefden en predikten volgens het ideaal om zónder vaste verblijfplaats beschikbaar te zijn voor een leven van reizen en trekken. Model hierbij staat Sint Brendaan. Over hem zijn prachtige legendarische verhalen bekend waarin hij tijdens zijn vele zeereizen niet bestaande eilanden aandoet waar mensen op een paradijselijke manier samenleven.

Wat de Ierse monniken in de 7e en 8e eeuw ondernamen, dat deden velen uit de vorige generatie katholieken in ons land: hoeveel missionarissen heeft Nederland tot voor kort niet voortgebracht?

Het symbool 'de weg' duikt nog op talloze andere manieren in de christelijke traditie op. Zo heeft het pelgrimeren vanaf de vroege middeleeuwen een hoge vlucht genomen. Mensen volgden doelbewust een bepaalde weg, die naar het graf en heiligdom van hun favoriete heilige leidde. Deze had de 'overkant' reeds bereikt en kon nu op bijzondere wijze de hulpbehoevende pelgrim bijstaan. Zijn levensweg inspireerde vele pelgrims net zó te leven. De pelgrims-weg symboliseert aldus de weg terug naar het paradijs.

Door Europa liepen meerdere vaste pelgrimswegen naar diverse bedevaartsplaatsen, waarvan Jeruzalem, Rome en Santiago de Compostela de belangrijkste waren. De route lag vast, maar al wat de pelgrim onderweg kon overkomen maakte zulke tochten tot spannende, vaak risicovolle ondernemingen.

Pelgrimeren is weer in. Vooral de route naar Santiago de Compostela in Noord-West Spanje is in trek. Naast gelovigen gaan in toenemende mate niet-gelovigen op pad. Er zit immers aantrekkelijke psychologische kanten aan zo'n reis: je leert jezelf kennen in de talloze ontmoetingen en onverwachte gebeurtenissen onderweg.

In de meest geseclariseerde vorm doet 'pelgrimage' zich voor naar de laatste rustplaats van beroemde sterren. Honderduizenden fans bezoeken met overgave het graf van Elvis Presley te Memphis. Ook het Parijse kerkhof Père Lachaise kan zich verheugen in een toenemend aantal 'pelgrims' naar het graf van Jim Morrison. En in Engeland geeft de groeiende cultus rond prinses Diana een toenemend aantal 'pelgrims' naar haar graf te zien.

Een oude christelijke invulling van 's mensen levensbestemming is de tegenstelling van de brede en de smalle weg. Op tal van schilderijen en prenten wordt de brede weg uitgebeeld als de gemakkelijkste weg, die langs tal van pleziertjes leidt maar wél uitmondt in de hel. De smalle weg daarentegen leidt de mens naar zijn hemelse bestemming, maar is moeilijk begaanbaar. Met dit beeld van de dubbele weg werd tot voor kort in de geloofsopvoeding zó moraliserend omgegaan, dat veel ouderen onder ons daar nog steeds 'spannende' verhalen over kunnen vertellen.

Vanaf het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) wordt een 'andere weg' ingeslagen. De katholieke kerk kiest voor openheid en dynamiek. In plaats van het statische beeld 'lichaam van Christus' gebruikt zij vanaf nu voor zichzelf liever het dynamische beeld 'Gods volk onderweg.'

MOSLIMS EN 'DE WEG'

Moslams beëindigen hun dagelijkse gebeden vaak met het reciteren van soera 1 uit de Koran. Deze eindigt met de zinsnede: 'Leid ons op de juiste weg, de weg van hen aan wie U uw genade geschonken hebt.....'

Deze 'weg van Allah' beleven moslams fysiek als zij op bedevaart naar Mekka gaan. Deze zogenaamde hadj behoort tot de vijf voornaamste plichten van de islam. In de eerste plaats hebben veel moslams er alles ervoor over om de vaak lange en dure reis naar Mekka te maken. Eenmaal ter plekke wordt 'symbolisch gereisd': zo trekt men op een gegeven moment zeven keer om de Kaäba, het met een zwarte doek bedekte kubusachtige heiligdom midden in de Grote Moskee, waarvan gezegd wordt, dat Ibrahim zélf dit eerste gebedshuis van de islam gebouwd heeft. Even buiten de stad gaat men zeven keer op en neer tussen de heuvels Safa en Marwa. Daarmee wordt Hagar herdacht, die op zoek ging naar water voor haar zoon Ismaël en op wonderlijke wijze de bron Zemzem aantrof. Het hoogtepunt van de hadj is het verblijf in tenten op de vlakte van Arafat. Naar verluidt zouden daar de laatste verzen van de Ko-ran zijn geopenbaard en zou Mohammed vlak voor zijn sterven afscheid hebben genomen van zijn volgelingen. Tevens wordt op deze plaats de hadj afgesloten met het Offerfeest, waarbij herdacht wordt, dat Ibrahim zijn zoon Ismaël aan God had willen offeren. Dit feest wordt door alle moslams over de hele wereld op hetzelfde moment meegevierd: eenieder die het betalen kan slacht ritueel een schaap en laat minder bedeelde geloofsgenoten in dit ritueel en deze maaltijd delen.

'DE WEG' IN BOEDDHISME EN HINDOEÏSME

Als prins Boeddha op een gegeven moment de beschermde omgeving van het ouderlijk paleis verlaat om een rijtoer door de stad te maken, ziet hij voor het eerst een oud mens, een zieke man en een dode. Hij raakt door deze vormen van lijden gefascineerd, zegt z'n luxe en beschermde leven vaarwel en gaat op weg om het antwoord te vinden op de vraag naar de oorzaak van het lijden. Hij mediteert, verzamelt leerlingen om zich heen en vindt uiteindelijk de weg van verlossing uit het lijden. Hij noemt dit het achtvoudige pad. Het is een manier om elk verlangen in zichzelf te doven, zodat alle gehechtheid aan het leven verdwijnt en de ziel niet meer opnieuw 'geboren' hoeft te worden. Lang voordien deden zich al 'praktijken van de weg' in het hindoeïsme voor. Hindoes kenden en kennen tal van bedevaartsplaatsen met ontelbare heiligdommen. Benares, de heilige stad bij uitstek, kent zo'n tweeduizend heiligdommen, waarvan de meeste zijn toegewijd aan Shiva. Tot de hoogtepunten van een bedevaart naar Benares hoort een bad in de Ganges. Aan het water van deze rivier wordt een reinigende, heiligende en genezende werking toegerekend. Ze wordt door tal van hindoes als een godheid vereerd. Hindoes willen bij voorkeur sterven naast de rivier. Hun as wordt na de verbranding in de open lucht over de rivier uitgestrooid. Dit symboliseert het opgenomen worden in de hoogste goddelijke werkelijkheid, het Brahman. De rivier zélf verbeeldt de levensweg van ieder mens: zij stroomt uit in de oceaan. Dit staat voor het opgaan in Brahman.

DE KINDEREN EN 'DE WEG'

Bovenstaande wetenswaardigheden zijn niet in eerste instantie voor de kinderen bedoeld, alhoewel het oudere schoolkind vaak in die richting interesse toont. In levensbeschouwelijk of catechetisch opzicht is vooral het beléven van het thema 'levensweg' van belang. Kinderen kunnen bepaalde 'inhouden' op emotioneel niveau soms beter verstaan dan op het cognitieve vlak. De symboliek van 'de weg' is gediend met een gevarieerde, ervaringsmatige en creatieve aanpak.

Het verdient aanbeveling aan jonge kinderen sprookjes te vertellen waarin het thema van de levensweg, minstens impliciet, voorkomt: Klein Duimpje, De gouden vogel enzovoort. Oudere kinderen zijn gediend met verhalen over ontdekkings- en avontuurlijke reizen: de Odyssee, De reizen van Sint-Brendaan, pelgrimsreizen, Gullivers reizen, Alice in wonderland, Eric of het klein insectenboek enzovoort.

Een vruchtbare werkvorm voor creativiteit en beleving is drama. Ook bijbelverhalen lenen zich daarvoor: Jozef op weg naar Egypte, Tobit enzovoort. Wat spelletjes betreft zijn er vele mogelijkheden: spoorzoeken, ganzenbord, blindemannetje, doolhofspelletjes, speurtochten. Ook zangspelletjes horen hierbij: Schipper mag ik overvaren, ja of nee? Wat het luisterlied betreft, kan gedacht worden aan de 'wegliederen' van de Rolling Stones en Bob Dylan. Met de oudere kinderen nagedacht worden over de begrippen 'levensweg', 'uit-, door- en intocht' en over de spiraalbewegingen die de levensweg van mensen vaak te zien geeft.

SAMENVATTING

Legt iedere mens een unieke levensweg af? Of zie ik mijn levensweg als een rechte, voorspelbare lijn tussen twee vaste punten, geboorte en dood? Waar halen mensen de kracht vandaan om de soms vele tegenslagen op hun levensweg de baas te blijven? Ligt de weg die ik ga vast of kan ik er de nodige invloed op uitoefenen?

Het menselijk bestaan wordt vaak getypeerd als een weg die moet worden afgelegd. Men spreekt ook wel van levensweg of levensreis. De titel van deze methode zinspeelt daarop: De reis van je leven. Wat vaststaat is, dat het symbool 'levensweg' veelomvattend is: er zijn begaanbare en onbegaanbare wegen, wegen die tot niets leiden en wegen die de mens dichter bij zijn bestemming brengen, er vinden talloze ontmoetingen plaats, er zijn hindernissen en tal van beproevingen, men daalt af of men stijgt, soms is er nauwelijks uitzicht, soms dienen zich prachtige vergezichten aan, er zijn bruggen, trappen, pleisterplaatsen enzovoort.

Omdat 'levensweg' een universeel symbool is, komt het in alle grote culturen en godsdiensten voor. De Griekse cultuur kent prachtige verhalen over de 'omzwervingen van Odyssee'. Profeten en voorgangers in de grote godsdiensten zijn vaak zonder vaste verblijfplaats en trekken onophoudelijk door het land. Model staan: Boeddha, Abraham, Mozes, Jezus en Mohammed. Van vele navolgers van zijn eveneens boeiende 'reisverhalen' bekend: verhalen over Ierse monniken die Europa kerstenen, over pelgrims naar alle mogelijke bedevaartsplaatsen, ridders die op zoek zijn naar de heilige graal enzovoort. In dit soort verhalen kunnen kinderen iets van hun éigen 'levensreis' leren ontdekken.